

**До проблеми жанрової ідентифікації
роману М. Юрсенар «Спогади Адріана»**

Звертаючись до аналізу роману «Спогади Адріана» (1951) французької письменниці М. Юрсенар (1903–1987), зарубіжні дослідники розглядають цей твір у контексті історичного жанру (А. Ерно, Б. Кламель, Г. Колет, Р. Мотье), «роману в історії» (Ж. де Ормессон, О. Флоровська) атрибутують його як філософсько-інтелектуальний роман (Ю. Яхніна і Ю. Давидов), однак у цілому питання про специфіку жанру залишається відкритим. Актуальність нашої розвідки визначається потребою жанрової ідентифікації роману М. Юрсенар «Спогади Адріана» в контексті взаємодії та дифузії жанрів у літературі ХХ століття. Мета статті – з'ясувати особливості ідеожанру М. Юрсенар у «Спогадах Адріана» (виокремити жанрові складові роману й встановити їх функції у межах нового жанрового конструкту).

Сама письменниця зазначала, що «Спогади Адріана» і «Філософський камінь» видаються їй

...не <...> історичними романами, а, скоріше, спробами поставити перед собою, в образі чужої епохи, проблеми сучасні, або, можливо, одвічні.

Дійсно, стрижнева проблемна лінія роману – ідея земної «божественності» людини, що має очевидні ренесансні витоки, дозволяє зробити героя уособленням «зв'язку часів» і виводить «Спогади Адріана» за межі жанрової специфіки історичного роману, занурюючи в розумовий потік роману інтелектуального, філософського.

Роман «Спогади Адріана» постає як складне жанрове утворення, в якому парадигма історичної розповіді ускладнена елементами багатьох структурно-жанрових форм, що в контексті художнього цілого набувають різної питомої ваги. Найочевидніші жанрові шари «апокрифічного» життєпису імператора Адріана – історичний, автобіографічний, епістолярний, неоміфологічний. М. Юрсенар наслідує найважливіші ознаки «класичних» творів античної епістолографії (листи Платона, Ісократ, Цицерона, Сенеки, Плінія Молодшого) наявністю адресата, близькості за структурою до ораторських і політичних промов, риторичність,

«інтимний», щоденниковий характер оповіді, що містить фіксацію подій і настроїв часу, спокійний і розмірений тон. Письменниця також відтворює дискурс античної автобіографії Платонівського типу («Апологія Сократа», «Федон»), пов'язаної з ідеєю міфологічної метаморфози, символом якої в романі є протейзм. В основі цієї метаморфози лежить певний хронотоп – «життєвий шлях шукача істинного пізнання» (Бахтін М. М.). Дж. Кемпбелл вважає, що основу героїчного міфу складають символічні форми вираження двох найважливіших подій колективної та індивідуальної історії – космогонічний акт і становлення особистості, Мандри й подвиги героя відображають процес індивідуалізації – становлення і розвитку особистості, набуття нею самостійності.

Життя героя, шукача істини розчленовується на точно обмежені епохи чи ступені. Шлях проходить через самовпевнену неосвіченість:

...Не могу без стыда вспоминать о своем полном незнании мира, при том, что был твердо уверен, будто прекрасно знаю его...,

через самокритичний скепсис:

...Когда я заглядываю в глубины своей души, мое знание о самом себе зыбко, неуловимо, расплывчато, скрытно и похоже на сообщничество...»

до істинного пізнання, досягнення повноти й цілісності буття.

Шлях героя є розширенням формули обрядів переходу (відокремлення – ініціація – повернення), яка є центральним блоком мономіфу. Назви розділів роману «Спогади Адріана» відбивають етапи обрядів переходу і міфологічну символіку шляху героя. Адріан пройшов усі стадії ініціації: *сепаративну* – відкріплення Адріана від групи (сім'ї), до якої він раніше входив (розділ «Animulavagulablanda» («Душа, мандрівниця ніжна»), *лімінальну стадію* – Адріан знаходиться в проміжному становищі. Він вже не проста людина, та ще не імператор:

Я начинал уже грезить о власти, напоминающей ту, какой обладают олимпийские боги (розділ «Variusmultiplexmultiformis» («Різнобарвний, мінливий, складний»)).

Змістом третьої стадії – *відродження* – є апофеоз могутності й влади Адріана. Він здобуває незвичайну силу, імператорський сан, відчуває себе богом:

Примерно к этому времени я почувствовал себя богом (розділи «Tellusstabilita» («Земля, що знову набула твердості»), «Saeculum aureum» («Золоте століття») та «Disciplina augusta» («Священна наука влади»)).

Останнім актом ініціаційного шляху є смерть, з якою герой примирюється:

Я мысленно пытался дойти до этой черты, которую рано или поздно мы все переступим – <...>.<...>: однажды я тоже умру (розділ «Patientia» («Терпіння»)).

Отже, жанрові ознаки історичної, епістолярної та автобіографічної розповіді, базованої на ініціаційній схемі мономіфу, переплавляються в М. Юрсенар у складну жанрову єдність і виявляються засобом художньої реалізації сучасного філософсько-інтелектуального змісту.